

De **T A A L** van ziel en zaligheid

Waarom de Limburgse dialecten behouden moeten blijven? Omdat ze, zeggen de liefhebbers, grenzeloos gevarieerd en rijk van klank zijn. Omdat ze bij het cultuurhistorische erfgoed horen. En omdat je in geen enkele taal je diepste zielenroersen zo goed kunt verwoorden als in je thuistaal.

door **Guus Urlings**

Het is al vaker gezegd, maar het blijft een opmerkelijk gegeven: als Limburgers érgens in uitblinken, dan is het in creatief schelden. Sla er het onlangs verschenen deel III, sectie 1, aflevering 4 van het *Woordenboek van de Limburgse Dialecten* maar op na, het deel dat de taal van karakter en gevoelens, van aanleg en gedrag behandelt. De termen met de meest uitgebreide lijst van Limburgse dialectvarianten zijn zonder uitzondering ongunstige kwalificaties voor 'de ander'. Dommerik, onnozele, slechterik, leperd, huichelaar, stiekemerd, gluiperd, treuzelaar, lulak, deugniet, smeerlap, kwaadspreker, nietsnut, bangerik, prutser, slons, opschepper zijn stuk voor stuk goed voor lijsten van dialectvarianten die minimaal één, soms twee of zelfs drie pagina's beslaan. Aanmerkelijk meer dan termen met een wat positievere inslag als slimmerik, goezak, flinkerd, grapjas, guit. Zou het dan toch waar zijn dat het goede minder aanzet tot (taalkundige) creativiteit dan het slechte, en dan met name het slechte van anderen? Of zouden het elkaar *d'r door haole*, het *klappeje*, het *kaaitonge* de Limburgers gewoon in het bloed zitten?

Je zou bijna in de verleiding komen er een aparte studie aan te wijden. Maar in het kader van dit verhaal volstaat de conclusie dat al dat *sjoekener*, *sjtechele* en *sjamfoetere* door de eeuwen heen een kist vol taalpareltjes heeft opgeleverd. Van *dutselke* (vergeetachtig persoon) tot *geviefide* (slimmerik), van *gatskluppel* (dommerik) tot *zokkezuimer* (onnozele), van *zaodreub* (goezak) tot *miskefieter* (treuzelaar), van *koetnelles* (snotneus) tot *sjinaos* (deugniet), van *durchsjitroper* (kwaadspreker) tot *strabender* (schelm), van *keviep* (bijdehante) tot nog duizend-en-één meer. Uit taalenquêtes blijkt steeds weer dat de Limburgse dialecten - ondanks alle pogingen tot literaire en maatschappelijke opwaardering - door het merendeel van de Limburgers toch nog steeds gezien worden als de taal van thuis. Die spreek je aan de keukentafel, op straat met je buren, in het café met je vrienden. Overal waar je 'eigen' bent, grijp je naar de taal die je het meest vertrouwd is.

Wie het Limburgs vanuit die invalshoek benadert, zal een hoop plezier beleven aan de laatste vier delen - onlangs als één pakket gepubliceerd

illustratie Marco Jeurissen

- van het *Woordenboek van de Limburgse Dialecten*. Allemaal behandelen de diverse aspecten van het dagelijkse taalgebruik, het huis-, tuin- en keuken-Limburgs, zeg maar. Bij elkaar opgeteld geven de afleveringen 'Karakter en gevoelens', 'Feest en vermaak', 'Kerk en geloof' en zelfs 'Erf en moestuin' - eigenlijk een nakomertje uit het hoofdstuk agrarische vaktal - een aardig beeld van wat de Limburgers tot Limburgers maakt. Kerk en kermis, schelden en bidden, rouwen en trouwen, werken en spelen, en tussendoor in de kroeg even een pintje pakken. Kortom: het leven. Op z'n Limburgs, natuurlijk. Eigenlijk doen die laatste vier WLD-delen ook nog iets anders: ze benadrukken - voor wie daar nog steeds niet van overtuigd zou zijn - de waar-

de van het monnikenwerk dat meer dan een kwarteeuw is gestoken in het verzamelen van de bouwstenen van het Limburgs 'van toen en nu'. En ze belichamen ook de juistheid van de keuze om er geen woordenboek in de traditionele zin van te maken, een woordenlijst van A tot Z, maar een thematisch werk. Want alleen bij zo'n thematische aanpak komt de samenhang - (cultuur)historisch, maatschappelijk - van die enorme verzameling (meer dan 10.000 pagina's) woorden en uitdrukkingen duidelijk naar voren. Bovendien biedt deze aanpak het voordeel dat de in taal geïnteresseerde lezer keuzes kan maken. Meer weten over de taal van de mijnwerker? Pak deel II-5 uit de kast en alles staat erin. Benieuwd naar de invloed die de katholieke

kerk heeft uitgeoefend op het dagelijkse taalgebruik in Limburg? Deel III-3-3 legt het allemaal uit. Geïnteresseerd in de historie van de landbouw in Limburg, meer speciaal in de rol die het paard daarin heeft gespeeld? Neem er de delen I-9 (Het paard) en I-10 (Paardentuig) bij en u kunt overall over meer praten. Zeker, een groot deel van de in het WLD verzamelde woordenschat is niet meer courant, vooral cultuurhistorisch van belang. Maar met name in de veertien afleveringen van deel III, dat de algemene woordenschat behandelt, zal ook de hedendaagse Limburger nog steeds heel veel herkenbaars aantreffen. Geen wonder. We bidden - zij het minder dan vroeger - nog steeds, we feestten en eten nog

steeds, al dan niet uit eigen tuin, al dan niet biologisch geteelde *wollewentjes* (tuinbonen), *kappesmoos* (witte kool) en *mollestetjes* (worteltjes). Er zijn nog steeds *kroezelkes* (kwezels), *ulevotskukes* (dommeriken), *sopsiemes* (onnozelaars), *viagebessems* (huichelaars), *njepetige* (stiekemerds), *teutelhannesse* (treuzelaars) en *soppebrurs* (goezakken). De jeugd van vandaag mag dan in de ban zijn van elektronisch vermaak, ze weet vaak nog heel goed weg met *vliretoet* (proppenschietter), *kattefierts* (katapult), *avesseerplank* (step), *winkvanger* (vlieger) en *huive* (knikkers). En hangjongeren zijn gewoon *bretsetige sjnotpiemele*. Voor heel veel zaken hoef je in het Limburgs echt geen nieuwe woorden te bedenken. We hebben er zat in voorraad.